

Reformų kelyje

Doc. dr. Bronius Dobrovolskis

Nuo 2019 m. rugsėjo 2 d. Ugdymo plėtotės centras buvo reorganizuotas ir sukurta platesnes funkcijas vykdanči institucija – Nacionalinė švietimo agentūra. Gera proga prisiminti šiek tiek daugiau nei 60 metų veikusios institucijos ištakas ir jos indėlį į Lietuvos švietimo tyrimus bei mokslinio potencialo augimą. Doc. dr. Bronius Dobrovolskis, buvęs šios institucijos direktoriumi tuo laikotarpiu, kai ji vadinosi Pedagogikos mokslinio tyrimo institutu, dalijasi informacija bei išvalgomis apie instituto veiklą, tarnystę šalies mokykloms ir šiandien mums visiems gerai žinomą pedagogikos mokslininkų brendimą.

Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto laikmetis

1957 metų rugsėjo 27 d. „Tiesos“ laikraštyje buvo išspausdintas Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto dėstytojų doc. Jono Laužiko ir doc. Antano Janonio laiškas redakcijai, pavadintas „Mokymui ir auklėjimui – mokslinius pagrindus“. Laiško autoriai rašė, kad, didžiuojantis gausiais mūsų Mokslų akademijos institutais, džiaugiantis jų mokslinio darbo pasiekimais, „negalima laikyti normalia tokią padėtį, kad ligi šiol Lietuvoje nei prie Mokslų akademijos, nei prie Švietimo ministerijos nėra mokyklinio darbo mokslinio tyrimo instituto.“

Laiške pirštu prikišamai parodoma, kad pedagogikos mokslo plėtotė šalyje yra visiškai apleista. Pedagogikos klausimais labai stokojama savų mokslinių metodinių darbų, lietuvių kalba tėra vienas kitas verstinis veikalas, o neaiškių, nepradėtų nagrinėti problemų – aibės. Mokslškai nesprendžiami mokinių mokymosi krūvio ir antramečiavimo klausimai, nenagrinėjamas visuotinio privalomo mokymo įgyvendinimas, negvildenamos mokymo turinio ir metodikos, vadovėlių ir kitų mokymo priemonių rengimo problemos. Nenormalu, kad Švietimo ministerija neturi rimto mokslinio požiūrio į mokymo planą ir kiekvienais metais jį kaitalioja. Prasta pedagogikos mokslinių kadrujų kvalifikacija: respublikoje tėra keturi pedagogikos mokslų kandidatai, iš kurių tik vienas dalyko mokymo metodikos specialistas. Šalyje visai nėra mokymo dalykų metodikos aspirantūros.

Tuometei valdžiai kartu primenama, kad Ukraina, Gruzija, Armėnija turi didžiulius Švietimo ministerijos žinioje esančius mokyklų mokslinio tyrimo institutus. Tokius institutus jau turi Latvija, Moldavija, o Rusijos Federacijoje veikia Pedagogikos mokslų akademija, jungianti 8 institutus ir šimtus mokslo darbuotojų. Laiško autoriai daro išvadą: reikia rimtai apsvarstyti klausimą dėl mokslinio pedagoginio tyrimo instituto steigimo prie Mokslų akademijos arba prie Švietimo ministerijos, sudaryti moksliniam darbui bazę ir į tiriamąjį darbą įtraukti geriausias respublikos pedagogines pajėgas.

Autoritetingų mokslininkų laiškas neliko be atsako: po gero pusmečio, 1958 m. balandžio 23 d., Ministrų Taryba priėmė nutarimą Nr. 156 „Dėl Švietimo ministerijos Mokyklų mokslinio tyrimo instituto įsteigimo“, kuriuo ministerijai leidžiama tokią įstaigą įkurti nuo 1958 m. gegužės 1 d. Netrukus švietimo ministras pasirašė įsakymą dėl Mokyklų mokslinio tyrimo instituto įsteigimo, o pirmuoju jo direktoriumi birželio 16 d. paskyrė žinomą psichologą, Vilniaus universiteto Pedagogikos ir psichologijos katedros vedėją docentą Alfonsą Gučą. Institutui buvo patvirtintas 44 etatų sąrašas.

Apie įkurtą Mokyklų mokslinio tyrimo institutą spauda netrukus informavo pedagoginę visuomenę. Jai buvo pranešta, kad šio Instituto pagrindinis uždavinys yra tirti šalies mokyklų ir kitų vaikų mokymo-auklėjimo įstaigų darbą, nagrinėti pedagogikos istorijos ir mokyklų raidos klausimus, taip pat bendrosios pedagogikos, psichologijos, logopedijos, mokyklinės higienos problemas, mokyklose dėstomųjų dalykų metodikas, apibendrinti mokyklų darbo patirtį, mokslinių tyrimų rezultatus diegti į mokyklų ir kitų mokymo bei auklėjimo įstaigų darbą, skleisti pedagogines žinias visuomenėje, ugdyti pedagogikos mokslo kadrus. Kartu Institutas aktyviai dalyvaus rengiant mokymo programas, vadovėlius, kitas mokymo priemones, organizuos pedagoginius skaitymus, rengs parodas, mokslines konferencijas.

O 1958 m. rugsėjo 7 d. laikraštyje „Tarybinis mokytojas“ buvo įdėtas toks skelbimas (rašyba ir maketavimas nekoreguoti):

Lietuvos TSR Švietimo ministerijos mokyklų

mokslinio-tyrimo I N S T I T U T A S

PRIIMA MOKSLINIAIS BENDRADARBLIAIS ŠIŲ DALYKŲ SPECIALISTUS:

lietuvių kalbos, lietuvių literatūros, rusų literatūros, užsienio kalbų (anglų), istorijos, muzikos, piešimo ir braižybos, fizikos, matematikos, chemijos, gamybos praktikos (inžinierius), žemės ūkio pagrindų (agronomus), pradinį mokyklų darbo, ikimokyklinio auklėjimo.

Pageidaujama, kad kandidatai būtų dirbę ilgesnį laiką vidurinėje mokykloje, technikumė ar gamyboje pagal savo specialybę. Pirmenybė teikiama turintiems mokslinį laipsnį.

Taip pat reikalinga mašininkė-sekretorė, mokanti lietuvių ir rusų kalbas.

Pareiškimus siųsti Mokyklų mokslinio-tyrimo instituto direktoriaus vardu (Vilnius, Švietimo Ministerija) iki š. m. rugsėjo 15 dienos. Teirautis telef. 3-30-34 kasdien 12-14 val.

DIREKTORIUS

Šis skelbimas ir minėtoji informacija į Institutą jau pirmaisiais jo veiklos mėnesiais atvedė ne vieną į mokslinio tyrimo darbą linkusį mokytoją, mokyklos vadovą. Ką tik įsteigtos pedagogikos mokslinio tyrimo įstaigos slenkstį 1958 m. spalio 1 dieną daugeliui metų peržengė ir šių eilučių autorius. Čia jau kelintą savaitę dirbo iš mokyklų perėję psichologai Leonas Jovaiša ir Aloyzas Vaišys, lituanistė Eufemija Savickaitė, pradinųjų klasių specialistė Laima Mitalaitė, geografai Vladas Steponavičius, dailės mokytoja Monika Bitlieriuvienė, užsienio kalbų specialistė Valentina Stašaitienė, taip pat docentas Jonas Laužikas, kartu derinęs darbą čia ir Pedagoginiame institute. Iš Švietimo ministerijos į Institutą buvo perkeltas dirbti mokyklų inspektorius, žinomas lituanistas Pranas Gailiūnas. Spalio pradžioje buvo priimtas istorijos mokytojas iš Panevėžio Zenonas Pilkauskas. Po savaitės kitos mūsų gretas papildė chemikė Aldona Volskienė, technikos mokslų kandidatas Aleksandras Čyras, kartu dirbęs ir Kauno politechnikos instituto Vilniaus fakulteto dekanu, vėliau Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius, akademikas. Į 1959-uosius metus Mokyklų mokslinio tyrimo institutas įžengė turėdamas 15 mokslo darbuotojų ir 4 laborantes, kurie telkėsi penkiuose sektoriuose: Pedagogikos ir psichologijos, Pradinio mokymo, Kalbų, literatūros ir istorijos, Meninio auklėjimo ir Politechninio mokymo. Instituto mokslinis sekretorius buvo Leonas Jovaiša, ūkio reikalus tvarkė Adomas Bitlierius, vyr. buhalterio pareigos buvo patikėtos Pranui Žakevičiui.

Iš pradžių Institutas glaudėsi ministerijos kolegijos salėje. Po kelių mėnesių persikrausėme į ministerijos pastato flygelį tuometėje J. Biliūno gatvėje (dabartinėje Šv. Mykolo). Įsikūrėme trečiame aukšte. Čia sektoriai jau turėjo atskirus kabinetus.

Kokie tada buvo mūsų atlyginimai? Maži. Vyresniojo mokslo darbuotojo, neturinčio mokslinio laipsnio, mėnesinis atlyginimas neatskaičius mokesčių buvo 880 tuometinių rublių, be laipsnio jaunesniojo – 790, sektoriaus vedėjo – 960. Aš, pavyzdžiui, į Instituto jaunesnius mokslinius darbuotojus perėjau iš nedidelės kaimo vidurinės mokyklos direktoriaus pareigų, už kurias, kiek pamenu, gaudavau apie 1600 rublių per mėnesį. Taigi 1600 ir ...790. Neteko girdėti, kad tokio uždarbio būtų mums kas pavydėjęs. Tiesa, kažkur toli toli šmėžavo mokslinio laipsnio viltis su didesne alga. Bet kada tas laipsnis bus tavo rankose, kai Lietuvoje tada tebuvo iš viso, kaip jau minėjome, tik 4 pedagogikos mokslų kandidatai?

1959 m. Aloyzas Vaišys, Aleksandras Čyras, Valentina Stašaitienė ir Pranas Gailiūnas perėjo į kitą darbą. Kita vertus, tais pačiais metais į mūsų gretas įsiliejo trys ypač pajėgūs mokslo darbuotojai: buvusi Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros vedėja Meilė Lukšienė (vėliau habilituota mokslų daktarė), kuri dėl ideologinių priežasčių buvo pašalinta iš kalbamosios aukštosios mokyklos, iš Lietuvių kalbos ir literatūros instituto atėjo iškilus tautosakininkas filologijos mokslų kandidatas Antanas Mockus, vėliau atlikęs nelengvai įsivaizduojamą žygdarbį – 1991 m. iš Kazanės perkeldinęs lietuvių liaudies dainų rinkėjų ir leidėjų brolių Antano ir Jono Juškų palaikus į Veliuoną, kur jie ir perlaidoti, taip pat iš Kelmės vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotojo pareigų į Institutą perėjęs itin kūrybingas pedagogas Bronius Bitinas.

B. Bitino kelias į Institutą gana įdomus. Iki darbo Kelmėje jis 1954–1956 m. dirbo laikraščio „Tarybinis mokytojas“ redaktorius pavaduotoju. Kartą laikraštyje jis pakritikavo Švietimo ministeriją. Netrukus ministerijos kritikas iš Vilniaus buvo „ištremtas“ mokytojauti į Kelmės vidurinę mokyklą, kur buvo paskirtas mokymo dalies vedėju, t. y. direktoriaus pavaduotoju. Po kurio laiko ministeriją pasiekė žinios, kad B. Bitinas mokykloje kažką eksperimentuoja, atlieka įvairius bandymus. 1958 m. rudenį ministerija iš įvairių specialistų sudarė Mokyklų valdybos inspektorės Halinos Galkytės vadovaujamą tikrintojų grupę ir pasiuntė ją į Kelmę tikrinti vidurinės mokyklos darbo. Be ministerijos darbuotojų, toje grupėje, pamenu, buvo Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto dėstytojai fizikas Vladas Valentinavičius ir matematikas Jonas Teišerskis. Joje buvau ir aš, dar tik antrą mėnesį dirbantis Mokyklų mokslinio tyrimo institute. Jei to tikrinimo tikslas buvo prigriebti „eksperimentatorių“ B. Bitiną (sklido tokie gandai), laikas buvo pasirinktas neparankus – jis tuo metu buvo atleistas nuo darbo mokykloje, nes rajono valdžios buvo paskirtas 1959 metais vyksiančio visuotinio gyventojų surašymo įgaliotiniu. Tad iš to žygio į Kelmę ministerija kalbamuojau klausimu mažai ką galėjo išpešti. Pagaliau ar būtų galima ką prikišti pedagogui, kuris ieško ir randa būdų, kaip pamoką padaryti efektyvesnę: turinčią talpesnę struktūrą, sudarančią palankesnes sąlygas mokinių produktyviam savarankiškam darbui, įgalinančią daugiau išmokyti mokinius klasėje neperkraunant jų namų užduotimis, natūraliai įaudžiančią į pamoką jau išeitus dalykus ir klojančią pamatus būsimoms temoms, paliekančią galimybę aukštesniosiose klasėse praktikuoti ir sudvejintas kalbų, matematikos, fizikos, chemijos pamokas. Tikrinimo dienomis B. Bitinas užsukdavo į mokyklą, dalyvaudavo stebėtų pamokų ir nepamokinių renginių aptarimuose, karštokai pasiginčydavo su tikrintojais. Mums jis padarė gerą įspūdį. Grįžus iš Kelmės, Instituto direktorius A. Gučas kartą lyg tarp kitko paklausė: „Na, kaip tas Bitinas toje Kelmėje atrodo?“ Savo bendravardį apibūdinau teigiamai. 1959 m. kovo 6 d. B. Bitinas buvo priimtas į Institutą dirbti Pedagogikos ir psichologijos sektoriaus vedėju. Vėliau jis tapo vienu iš ryškiausių ir produktyviausių šių dienų edukologijos specialistu, pasižyminčiu plačiu mokslinių interesų diapazonu. Prof. B. Bitinas pagrįstai laikomas naujų edukologinių tyrimų metodologijos, ugdymo filosofijos ir hodegetikos raidos krypčių pradininku.

Pabrėžtina, kad Institute nuo pat jo įsikūrimo vyravo darbinga nuotaika, darbuotojų santykiai buvo draugiški, nuoširdūs. Jame visą laiką buvo labai palankios sąlygos moksliniam darbui, visokeriopai buvome skatinami gilintis į nagrinėjamas problemas, rašyti disertacijas. Instituto vadovai, ypač 12 metų jam vadovavęs Vladas Rajeckas, gebėjo tiesiog meistriškai megzti kontaktus su kitomis mokslinio tyrimo įstaigomis, aukštosiomis mokyklomis, valdžios institucijomis, rasti išeitį iš kebliausių situacijų, kurių tada, beje, netrūkdavo. Mokslo darbuotojams buvo negailima komandiruočių į Taliną, Rygą, Tbilisį, Kijevą, Maskvą, Leningradą ir kitus miestus dalyvauti mokslinėse konferencijose, konsultuotis su ten dirbančiais mokslininkais. Tik dirbk – įmanomais ir, atrodytų, neįmanomais būdais busi remiamas ir palaikomas. Dabar, kompiuterių laikais, pasigirsta

siūlymų leisti darbuotojams dirbti ir ne įstaigoje. O mes jau tada turėjome tik dvi Institute sėdimas dienas per savaitę – pirmadienį ir, jei neklystu, ketvirtadienį. Kitomis dienomis dirbt ten, kur tau patogiau, – bibliotekoje, archyve ar namie. Absoliuti dauguma kolegų šį pasitikėjimą pateisino. Skyrium norėčiau pažymėti du dešimtmečius ėjusio direktoriaus pavaduotojo pareigas Antano Mockaus didžiulį įnašą kuriant Institute dalykišką aplinką, puoselėjant gražius tarpusavio santykius, įveikiant biurokratinės užkardas.

Nedaug teprireikė laiko, kad Mokyklų mokslinio tyrimo institutas (nuo 1972 metų – Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas) sklandžiai ir svariai įsilietų į šalies švietimo sistemą kaip seniai lauktas jos žaidėjas. O darbų turėjome per akis.

Vienas svarbiausių Instituto darbų buvo dėstomųjų dalykų mokymo turinio formavimas, kitaip tariant, mokymo programų sudarymas. Esmingesnius jų pakeitimus buvo stengiamasi daryti prieš tai išbandžius teikiamas naujoves atskirose mokyklose, į galvą šovusiomis idėjomis nešokdinant visų šalies mokyklų. Antai aštuntojo dešimtmečio viduryje kilo mintis pakoreguoti naujausios lietuvių literatūros kurso programą – nagrinėjamus autorius pateikti ne monografiškai, o pagal žanrus: naujausioji proza, naujausioji poezija, naujausioji dramaturgija. Reginos Norkevičienės parengta bandomoji programa buvo patikrinta kelių miestų ir rajonų mokyklose. Pagal bandymo rezultatus pakoreguota programa buvo pateikta tvirtinti ir diegti į mokyklų darbą. Panašiai buvo tobulinamos ir pradinių klasių, muzikos bei kitų dalykų programos.

Reikšmingas darbo baras buvo vadovėlių, įvairios didaktinės medžiagos (pratimų rinkinių, pratybų sąsiuvinų, vaizdinių mokymo priemonių) rengimas. Šiame bare ypač daug nuveikė pradinio mokymo specialistės Laima Mitalaitė-Jakubauskienė, Marija Gylienė, Elena Marcelionienė, Vida Plentaitė, Danutė Meškauskaitė, Bronė Rimkevičienė. Puikius užsienio kalbų vadovėlius sukūrė labai darniai darbavęsi Vytautas Januškevičius, Edmundas Narbutas, Alma Stasiulevičiūtė. Respublikine premija buvo įvertinti Zenono Marcinkevičiaus kartu su kitais autoriais parašyti muzikos vadovėliai, taip pat Leono Gedvilo ir kitų autorių lietuvių kalbos vadovėliai V ir VI klasei. Mokytojų pripažinimo sulaukė Juozo Aleksandravičiaus lietuvių kalbos vadovėliai rusų ir lenkų mokykloms, Stasio Molio parengta zoologijos chrestomatija VI–VII klasėms peržengė ir Lietuvos ribas – ji buvo išversta į latvių kalbą.

Be vadovėlių ir kitų mokomųjų leidinių, Instituto mokslininkai rengė ir mokymo metodikos darbus, padedančius efektyviau organizuoti ugdymo procesą, tyrė mokinių kalbą. Šia proga pirmiausia reikėtų paminėti Zitos Alaunienės monografiją „Sakinių siejimas ir mokinių kalba“, Eufemijos Savickaitės ir Reginos Norkevičienės tyrimus, skirtus epinių kūrinių nagrinėjimui, Laimos Tupikienės darbus apie dramaturgijos nagrinėjimą mokykloje, Juozo Uzdilos monografiją apie literatūrinių išpūdžių rašinius, Vitoldos Glebuvienės darbą „Vaikų ankstyvosios garsinės kalbos raida“, Albinos Katinienės tyrimus, skirtus ikimokyklinio amžiaus vaikų dainavimo mokymo metodikai. Zoologijos mokymo metodiką parengė Stasys Molis, gerų metodinių rekomendacijų apie darbą mokyklos bandymų sklype mokytojams pateikė Antanas Pigaga. Tai tik dalis

Instituto darbuotojų parengtų metodinių darbų. Tačiau ir jie rodo, kad buvo gebama ne tik išvelgti mokymo problemas, bet ir jas spręsti.

Instituto Pedagogikos ir psichologijos bei Auklėjimo problemų sektorių specialistai įdėmiai nagrinėjo ugdymo proceso psichologinius pagrindus, mokinių valios ugdymo, mokinių pažinimo ir mokymo diferencijavimo, mokyklos, šeimos ir visuomenės sąveikos, mokinių tarpusavio santykių, sveiko gyvenimo būdo nuostatų formavimo klausimus, paauglių dorovinio idealo ugdymo, mokinių rengimo darbui ir gyvenimui būdus. Pirmiausia čia turiu galvoje Jono Laužiko, Marijos Barkauskaitės, Vandos Aramavičiūtės, Prano Dereškevičiaus, Stasės Dzenuškaitės ir kitų darbus. Pažymėtina išskirtinės metodologinės svarbos Broniaus Bitino monografija „Daugiamatė analizė pedagogikoje ir psichologijoje“ (1970).

Prof. Jono Laužiko suburta Instituto keliolikos mokslininkų grupė, kurią sudarė įvairių mokomųjų dalykų metodikos specialistai, psichologai, medikai, defektologai, talkinami Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto dėstytojų ir Respublikinio mokytojų tobulinimosi instituto darbuotojų, aštuntame dešimtmetyje atliko išsamų kompleksinį mokinių mokymosi nepažangumo priežasčių ir veiksnių tyrimą, aprėpusį 31 mokyklą ir 18 tūkst. moksleivių. Kartu buvo ieškoma ir efektyvesnių mokymo proceso tobulinimo būdų, pradinėse, aštuonmetėse ir vidurinėse mokyklose atliekami mokomieji eksperimentai. Tai buvo pirmas ir kol kas bene vienintelis tokio užmojo mokymo proceso mokslinis tyrimas šalies mokyklose. Remiantis atliktais tyrimais, mokytojams buvo parengtos ir „Šviesos“ leidyklos išleistos trys knygos: „Mokymo proceso tobulinimo pagrindai“ (sud. J. Laužikas ir A. Paurienė, 1981; tiražas – 8000 egz.), „Mokymo tobulinimas pradinėse klasėse“ (sud. M. Gylienė ir J. Laužikas, 1982; tiražas – 8000 egz.) ir „Mokymo tobulinimas IV–VIII klasėje“ (sud. L. Gedvilas ir J. Laužikas, 1983; tiražas – 5000 egz.). Manytume, kad tie leidiniai nėra praradę išliekamosios vertės ir gali dar nemažai praversti nenutrūkstamų pertvarų purtomai šių dienų mokyklai.

Gaivaus vėjo į ugdymo psichologijos problemų nagrinėjimą įnešė ir aštuntojo dešimtmečio antrojoje pusėje į Instituto mokslo darbuotojų gretas įsiliejęs gražus jaunų ir perspektyvių psichologų būrys: Violeta Jonynienė, Rimvydas Augis, Antanas Valantinas, Gintaras Chomentauskas, Violeta Rimkevičienė, Ona Monkevičienė ir kiek vyrėlesnis Gediminas Navaitis.

Su Meilės Lukšienės atėjimu į Institutą 1959 m. buvo atverstas ryškus Lietuvos pedagoginės minties ir mokyklos raidos tyrinėjimo puslapis. 1970 m. pasirodė jos knyga „Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmojoje pusėje“, vėliau buvo parengta studija „Pažangiosios žmogaus ugdymo idėjos Lietuvoje XVIII a. II pusėje – XIX a. I pusėje“. Netrukus į Lietuvos pedagoginės minties raidos tyrimus įsitraukė ir Teresė Bukauskienė, paskelbusi reikšmingų šios srities darbų.

Neginčytinai svarus ir apčiuopiamas Instituto įnašas į mokslinių kadro ugdymą. Pirmasis iš perėjusių į Institutą dirbti mokytojų ir mokyklų vadovų pedagogikos mokslų kandidato (šių dienų terminais – daktaro) disertaciją 1964 m. apgynė Leonas Jovaiša.

Disertacijos tema – „Profesinis orientavimas kaip sudedamoji aštuonmetės mokyklos mokymo-auklėjimo dalis“. Šiuo ir vėlesniais savo darbais L. Jovaiša padėjo tvirtus mokslinius pagrindus mokinių rengimui rinktis profesiją. Per pirmąjį Instituto veiklos dešimtmetį mokslinius laipsnius įgijo dar aštuoni darbuotojai: Laima Jakubauskienė, Vytautas Šernas, Bronius Bitinas, Zenonas Pilkauskas, Marija Gylienė, Vanda Treigienė, Adomas Šoblinskas ir Bronius Dobrovolskis.

Pirmuoju pedagogikos mokslų daktaru (šių dienų terminais – habilituotu daktaru) 1967 m. tapo Jonas Laužikas. Kiek vėliau daktaro disertacijas apgynė Meilė Lukšienė, Vytautas Šernas. Savo 20-metį Instituto darbuotojai minėjo jau turėdami gretose 25 mokslų kandidatus ir 3 mokslų daktarus. O 25-aisiais Instituto gyvavimo metais iš 72 mokslo darbuotojų 36 buvo mokslų kandidatai ir 1 daktaras. Vardydami tuos skaičius, turėkime galvoje: 1957 metais visoje Lietuvoje tebuvo tik 4 pedagogikos mokslų kandidatai.

Ugtelėjęs Institutas jau savo veiklos pirmojo dešimtmečio pabaigoje išsikėlė gana ambicingą uždavinį – pasidaryti šalies pedagoginės minties centru, prie Instituto burti aukštosiose mokyklose, kitose mokslo įstaigose dirbančius pedagogikos ir psichologijos mokslo darbuotojus. 1970 m. prie PMTI buvo įsteigta Respublikinė pedagogikos mokslų tyrimų koordinavimo taryba, į kurią įėjo žinomi šalies mokslininkai. Taryba siekė, kad kuo racionaliau ir kryptingiau būtų panaudojamas šalies mokslinis potencialas, tinkamai planuojami ir vykdomi moksliniai tyrimai, o jų rezultatai diegiami į ugdymo praktiką.

Koordinavimas aprėpė beveik pustrėčio šimto pedagogikos mokslo baruose plūšančių Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto darbuotojų, jo mokslinių korespondentų iš mokytojų gretų, aukštųjų mokyklų dėstytojų, Respublikinio mokytojų tobulinimosi instituto katedrų ir kabinetų specialistų. Prie tarybos buvo sudarytos 7 probleminės komisijos, kuriose dirbo daugiau kaip 50 mokslo darbuotojų ir mokytojų praktikų, tarp kurių 8 mokslų daktarai ir 36 mokslų kandidatai. Šia proga norėčiau pabrėžti tarybos mokslinio sekretoriaus, žinomo kalbininko ir vadovėlių autoriaus J. Aleksandravičiaus itin dalykišką ir išmintingą darbą organizuojant tarybos veiklą.

Disertacijas apsigynę Instituto darbuotojai tapo labai paklausūs aukštosiose mokyklose. Joms labai tiko reikiamą mokslinio tiriamojo darbo patirtį turintys specialistai. Kiek yra tekę kalbėtis su darbuotojais, perėjusiais dirbti į aukštąsias mokyklas ar kitas mokslo įstaigas, visi kaip vienas tvirtina, kad darbas Pedagogikos mokslinio tyrimo institute, jame praleisti darbo metai buvo ne tik labai palankūs, bet ir lemtingi jų mokslinei brandai, kuri labai praverčia dirbant aukštojoje mokykloje.

Tokie „nukraujavimai“ Institutui buvo gana skausmingi, bet ėjo laikas ir, žiūrėk, aukštosios mokyklos vėl rasdavo ką iš mūsų pasikviesti į dėstytojų gretas. Tartum iš kokios neišsenkamos versmės. O Institutui vėl naujas praradimas. Ir vis dėlto tas praradimas įdomus – jis leido mums didžiuotis, kad išugdėme mokslo žmogų, be kurio negali išsiversti net universitetas. Daugelis jų, panaudodami Institute įgytą patirtį, sukauptus tyrimų rezultatus, sukurtas metodikas, aukštosiose mokyklose parengė ar pabaigė habilitacinius darbus, tapo profesoriais.

Akimirką pabandykime įsivaizduoti, kiek būtų praradusios aukštosios mokyklos, pedagogų kvalifikacijos kėlimo institucijos, jei jose nebūtų dirbę ar ir dabar dar nedirbtų tokie „išeiviai“ iš Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto, kaip prof. Leonas Jovaiša, prof. Bronius Bitinas, prof. Vladas Rajeckas, prof. Vytautas Šernas, prof. Vanda Aramavičiūtė, prof. Marija Barkauskaitė, prof. Juozas Uzdila, prof. Albina Katinienė, prof. Bronislava Grigaitė, prof. Gediminas Navaitis, prof. Vilija Salienė, prof. Irena Zaleskienė, prof. Juozas Žilionis, prof. Audronius Vilkas, prof. Ona Monkevičienė, doc. Zita Alaunienė, doc. Vida Plentaitė, doc. Vitolda Glebuviene, doc. Zenonas Marcinkevičius, doc. Regina Norkevičienė, doc. Adomas Šoblinskas, doc. Rimantas Cibulskas, dr. Teresė Bukauskienė, dr. Zigmundas Ramanauskas, doc. Jonas Unčiūrys, doc. Stanislovas Zybartas, doc. Stasys Vyšniauskas, doc. Stanislovas Jankevičius, doc. Rimantas Kontvainas, doc. Vincentas Blauzdys, doc. Jeronimas Galkauskas, doc. Anelė Tamulaitienė, doc. Alma Stasiulevičiūtė, doc. Violeta Rimkevičienė. Šį sąrašą būtų galima dar tęsti. Daugeliui kolegų, perėjusių į aukštąsias mokyklas, pedagogų kvalifikacijos kėlimo institucijas, buvo patikėti atsakingi postai: prorektorij, senato narių, fakultetų dekanų ar prodekanų, katedrų vedėjų pareigos. O Marija Barkauskaitė, atkūrus nepriklausomybę, buvo paskirta švietimo viceministre. Be minėtų vardų labai nublanktų ir visa šalies pedagogikos mokslo raidos panorama.

Iš esmės stichiškai susiklosčiusį PMTI ir aukštųjų mokyklų sąveikos fenomeną vertėtų nuodugniau pastudijuoti. Gal pasirodytų, kad Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto pavidalą turėjusi mokslo įstaiga kartu buvo ir puikus pedagogikos mokslininkų ugdymo inkubatorius, atveriantis greitklę į aukštos kvalifikacijos aukštųjų mokyklų dėstytojus.

Gaila, kad jau tris dešimtmečius besitęsiančių švietimo reformų verpetai pradangino kalbamąją pedagogikos mokslinio tyrimo įstaigą. 1990 m. Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas tapo Moksliniu švietimo reformos centru. Šis po poros metų (1992 m.) virto Pedagogikos institutu. Dar po 9 metų (2001 m.) pastarasis jau Švietimo plėtotės centras, o praėjus 8 metams (2009 m.) jis vis dar centras, bet jau ne švietimo, o ugdymo plėtotės. Ir be mokslinių užmojų... Tačiau gyvenimas nestovi vietoje. Rusena viltis, kad buvusio Pedagogikos mokslinio tyrimo instituto patalpose Katkaus g. 44 dabar veikiantis Ugdymo plėtotės centras evoliucionuos ir taps mokslinio tyrimo įstaiga, nagrinėjančia aktualias ugdymo turinio ir metodų problemas, brandinančia kūrybingus pedagogikos mokslininkus. Mes, ano instituto pirmeiviai, to nuoširdžiai linkėtume.